

בכרם ובסביבתו ניתן למצוא רמזים היסטוריים לפעילות האדם בעמק הצבאים.

חפשו סביבכם את הממצאים המוזכרים בהמשך באותיות עבות:

- העדויות הראשונות להימצאות האדם בעמק הצבאים הן מלפני כ-1600 שנה.
- באזור העמק יש **מערות** שכלל הידוע שימשו את האדם בעיקר לאיחסון מזון.
- אדמת העמק שימשה לחקלאות, וניטעו בה מיני צמחים, כגון **גפנים**.
- במדרונות בשולי העמק נבנו **טראסות** (מדרגות רחבות) כדי למנוע סחף.
- בתקופה האחרונה נבנו סביב העמק **בתים** ונסללו **כבישים**, והתעוררה סכנה שהעמק יהפוך לאזור בנוי.
- היום יש כאן **פארק טבע עירוני**, המשלב בין שמירה על הטבע בתוך העיר לבין בילוי שלנו, בני האדם. מוזמנים להצטלם **במסגרת!**

משימה

1

על קצה
המזלג

סיימתם את
משימה 1,
פתחו את
המפה ונווטו
למשימה
מספר 2

סיפורו
של האדם
בעמק

משימה

2

חקלאות בעמק

במשך עשרות שנים היו ברחבי העמק _____ .

כדי לגלות מה היה בעמק, קראו את הסיפור שלפניכם, והתקדמו במבוך בהתאם לתשובות. איספו אותיות שתפגשו בדרך, וכך תוכלו להרכיב את המילה החסרה.

לאחר שתזהו את המילה החסרה, תוכלו לרשום אותה בדף המיועד לתשובות שבתיק החוקר.

יצאנו ביום שמש לטייל בהרים. חיפשנו ומצאנו "אוצרות" נהדרים.

מה מצאנו?

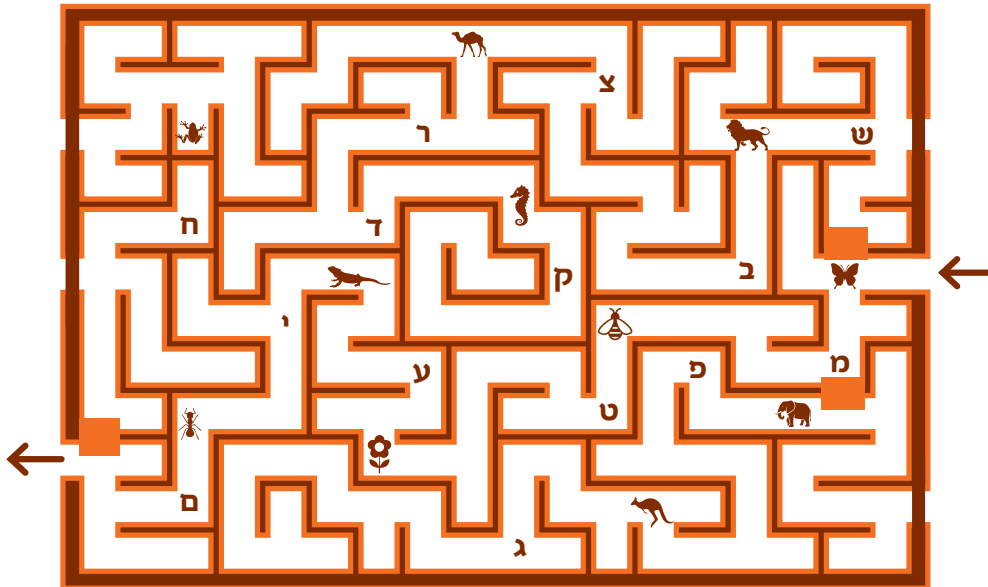
ארבע כנפיים רכות ויפות, מפרח לפרח אותו מעיפות.

חרק שעם הצמחים הולך יד ביד, בשיתוף פעולה מאוד מיוחד.

חרקים שונים אותו מבקרים ובכך מסייעים להתפתחות זרעים.

על חומת אבן, בגן או בשדות הוא מתחמם בשמש ו"קד קידות".

קטנה וחרוצה על האדמה מסתובבת, כזו חזקה! כמה היא סוחבת!

משימה

2

חקלאות בעמק

הידעתם?

ב- 1948 היתה ירושלים במצור, ותושביה סבלו מחוסר מזון. לאור זאת הוחלט לגדל מזון בתחומי העיר, ובעמק ניטעו מטעי פירות. אפילו בית אריזה נבנה בעמק, שנקרא אז "עמק פרי-הר", ורבים מהעובדים במטעי העמק התגוררו בסביבתו הקרובה. ותיקי ירושלים יפליגו בסיפורי גבורה על טיפוס מעל גדרות המטע לשם טעימה מהפרי האסור, בעוד השומר הקשוח מסתובב רכוב על סוסו - נחוש למלא את משימתו בשמירה על עצי המטע.

סיימתם את
משימה 2,
פתחו את
המפה ונווטו
למשימה
מספר 3

סיפורו של האדם בעמק הצבאים מתחיל אי שם בעבר
הרחוק: בתוך גבולות הפארק ומחוצה לו נתגלו ממצאים
ארכיאולוגים מתקופות שונות.

הסתכלו סביבכם, וחפשו ממצא שיכול להעיד על פעילות
קדומה של האדם בעמק.

זקוקים
לרמז?

נמצא מזרחית לשביל

רמז 1

חצוב בסלע

רמז 2

שימש כמבנה חקלאי

רמז 3

משימה

3

ארכיאולוגיה

מצאתם?

זוהי גת!

גת היא משטח לדריכת ענבים או זיתים.

בגת שלפניכם ככל הנראה סחטו את הענבים על ידי דריכה: פיזרו אשכולות ענבים על המשטח, ודרכו עליהם (ככל הידוע - ברגליים נקיות ככל האפשר...) כדי לסחוט מהם את המיץ. תוכלו לראות את משטח הדריכה ואת בור האיגום בו הצטבר מיץ הענבים, ממנו הכינו יין.

הידעתם?

ברחבי העמק התגלו ממצאים ארכיאולוגיים נוספים, שתוארכו לתקופת בית שני, לתקופה המוסלמית ולתקופה הביזנטית. יש עדויות לכך שבמרחב שעמק הצבאים מהווה חלק ממנו, היתה בעבר פעילות חקלאית לא מבוטלת. מרחב זה כולל חלק מנחל רפאים, עמק המצלבה, וכן שכונות בית הכרם, רמת בית הכרם, בית וגן וגבעת מרדכי.

משימה

3

ארכיאולוגיה

סיימתם את
משימה 3,
פתחו את
המפה ונווטו
למשימה
מספר 4

משימה

4

האדם והצבאים

עימדו בפינה מוצלת והסתכלו סביבכם: תוכלו לראות את רוב שטח העמק, ולדמיין את חיבורו בצפון לאזור גן סאקר, בצפון-מזרח לשכונת רחביה, בדרום-מזרח לאפיק נחל רפאים, ואפילו ליער ירושלים במערב... מוצע שתעזרו במצפן.

עד שנות השמונים של המאה העשרים היו בעמק צבאים רבים, והללו שוטטו בכל רחבי האזור שדמיינתם זה עתה. עם השנים נבנו סביב העמק שכונות ונסללו כבישים, והצבאים נכלאו בעמק - בין בניינים וכבישים. בשנות ה-90 של המאה ה-20 בא הקץ על המטעים, צצו יוזמות לבנייה בשטח העמק...

והצבאים, מה יהא עליהם?

התדעו כיצד מכריז צבי שנחלה מסוימת נמצאת בבעלותו?
יוצר "תחנת הרחה", שהיא למעשה ערימת גללים שלו, עם הריח הייחודי לו.

חפשו בסביבתכם תחנת הרחה כזו.

משימה

4

האדם והצבאים

נספר על צבי אחד, שנהג להסתובב בשטח הגדול של עמק הצבאים וסביבתו. היה זה צבי צעיר ונחמד, שחיפש לעצמו נחלה שיוכל להכריז עליה כעל שלו.

ועכשיו, עם פיתוחה של העיר, נתקל הצבי בקשיים גדלים והולכים להתקיים בשטח.

הסכנות המאיימות עליו:

דריסה על כבישים שסולל האדם.

כלבים משוטטים, שרודפים אחרי הצבאים ועלולים לפצוע ואף להרוג אותם, ו"במקרה הטוב" הם מבריחים אותם לכביש - שם הם נחשפים לסכנת דריסה.

תנים גם הם תוקפים ופוגעים בצבאים. התנים ניזונים מהאשפה שאנו זורקים, וכמויות גדולות של אשפה שאינה מטופלת כראוי גורמות לעלייה במספר התנים.

עיזרו לצבי להתגבר על הסכנות

בנו גשר למעבר בע"ח מעל הכביש, מחומרים שתמצאו בשטח (אבנים, מקלות וכדומה).

א

משימה 4

סיימתם את
משימה 3,
פתחו את
המפה ונווטו
למשימה
מספר 4

סיפורו
של האדם
בעמק

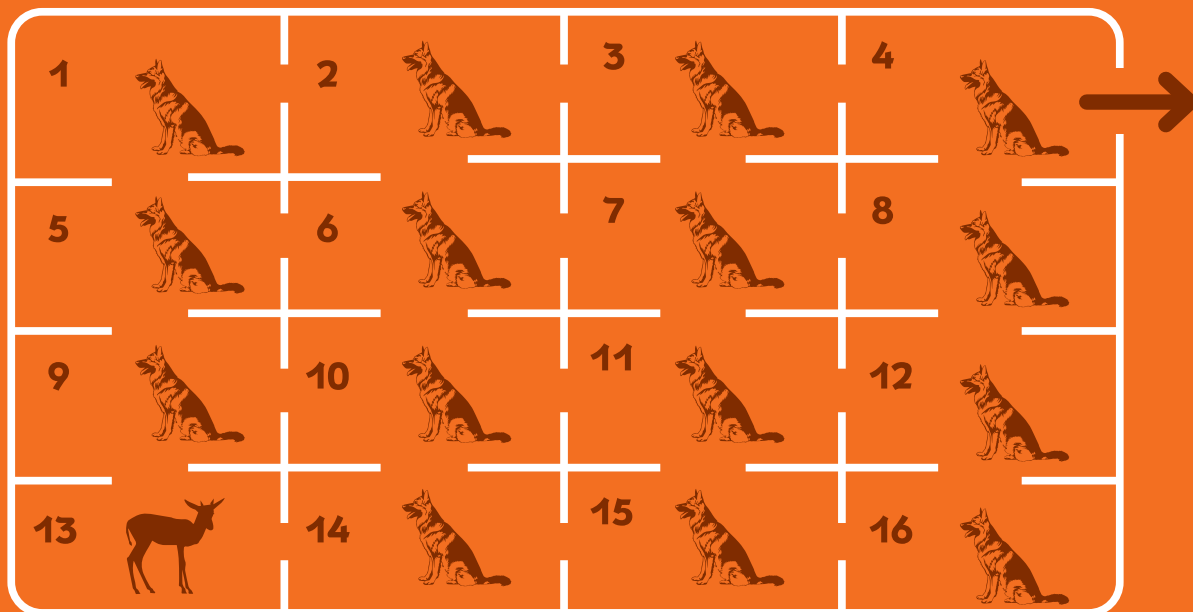
עיזרו לצבי להתגבר על הסכנות

בעמק 16 חלקות ובהן מזון משובח. הצבי שלנו, הנמצא בחלקה 13, רוצה להנות מהאוכל בכל החלקות, אך עליו להיזהר מהכלבים, ואסור לו לעבור פעמיים בחלקה שיש בה כלב. עיזרו לו לעבור בכל החלקות ולמצוא את דרכו עד היציאה בחלקה 4.

ב

משימה
4

האדם
והצבאים

שימו לב שמותר לצבי לחזור
לחלקה הראשונה שהיה בה.

רמז

עיזרו לצבי להתגבר על הסכנות

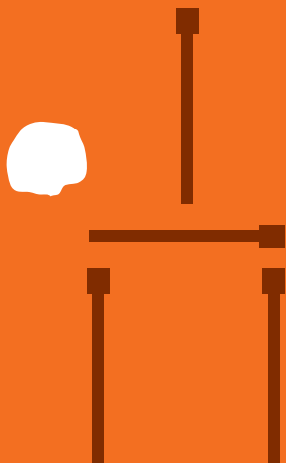
סייעו להקטנת מספר התנים בעיר,
על-ידי איסוף האשפה על היעה.

ג

משימה
4

האדם והצבאים

התחילו במצב כזה:

השתמשו במקלות שבתיק החוקר ל"בניית" היעה, ובאבן או עלה כאשפה.

בכדי להגיע למצב שהפסולת תהיה בתוך היעה, מותר להזיז 2 מקלות בלבד!

זקוקים לעזרה בפתרון אחת או שתי החידות האחרונות? במרכז המבקרים ישמחו לסייע לכם.

בדרך למשימה הבאה הסתכלו בשטח הליבה (לכיוון מערב, מעבר לחבל הצהוב): יתכן מאוד שתצליחו לראות את הצבי (או אחד מצאצאיו) אוכל או נח. תוכלו להתבונן בצבי בעזרת המשקפת.

נספר לכם שהקשיים שבהם טיפלתם כדי לסייע לצבי (כבישים, כלבים משוטטים ותנים) נפתרו בעמק על-ידי גידורו בגדר חזקה ואמינה.

סיימתם את משימה 4, פתחו את המפה ונווטו למשימה מספר 5

משימה

5

ועד
הפעולה

משימתכם:

להתנסות בשיתוף פעולה, למען השגת מטרה שהיא קלה ופשוטה יותר מהקמת פארק טבע עירוני:

קחו את החבל שבתיק החוקר, והחזיקו אותו מקביל לקרקע, בגובה שבין מטר למטר וחצי (הגובה יקבע כך שכל המשתתפים יוכלו להגיע לחבל ללא מאמץ).

עליכם להוריד את החבל אל הקרקע תוך שמירה על כלל אחד: במשך כל הזמן כל אחד מהמשתתפים (כולל המחזיקים בחבל) תומך בחבל באמצעות אצבע אחת בלבד. אין לנתק מגע בין האצבע לחבל, ואין להחזיק את החבל בדרך אחרת.

סיימתם את משימה 5, פתחו את המפה ונווטו למשימה מספר 6

סיפורו
של האדם
בעמק

לפניכם סרגל המתאר את השפעת פעולות האדם על סביבתו

פס סקוץ'

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18

שמירת טבע וסביבה

איזון בין שימור לפיתוח

פגיעה חמורה בטבע

עליכם למקם את פעולות האדם שפגשתם לאורך הסיור על סרגל זה.

הפעולות אליהן יש להתייחס הן:

א. שימוש במערה לאחסון

ב. הקמת טראסות לעיבוד חקלאי

ג. נטיעת מטעים

ד. סלילת כבישים

ה. הקמת שכונה

ו. הקמת הפארק

ז. הקמת מקלט לצבים

קביעת המיקום תיעשה כך:

לגבי כל אחת מהפעולות שאלו את
עצמכם שלוש שאלות (המסומנות
בכוכבים: *, **, ***)
וסכמו את מספר הנקודות
שקיבלה הפעולה בכל
שלוש השאלות.

ז. מקלט לצבים

ו. פארק

ה. שכונה

ד. כביש

ג. מטע

ב. טראסה

א. מערה

משימה

6

על כף
המאזניים

השאלות ומפתח הניקוד להן

(שימו לב שלכל שאלה מפתח ניקוד ייחודי):

נקודות

- 0 בכלל לא
- 1 במעט מאוד
- 2 באופן שנראה לעין
- 3 באופן משמעותי וכולט

שאלה *

באיזו מידה השתמש האדם במקום לצרכיו (מגורים/מזון/פרנסה/פנאי)?

נקודות

- 0 בכלל לא
- 2 במעט מאוד
- 4 באופן שנראה לעין
- 6 באופן משמעותי וכולט

שאלה **

באיזו מידה שינה האדם את המראה הטבעי של המקום?

נקודות

- 0 בכלל לא
- 3 במעט מאוד
- 6 באופן שנראה לעין
- 9 באופן משמעותי וכולט

שאלה ***

באיזו מידה פעילות האדם במקום פגעה בצמחים ו/או בבעלי החיים?

דוגמא: אם החלטתי שבהקמת מקלט לצבים הניקוד בשאלה * הוא 0, בשאלה ** - 4 ובשאלה *** - 3, אמקם את הפעולה על מספר 7 בסרגל.

לאחר שקבעתם את הניקוד לפעולה כלשהי (כאמור, הניקוד לפעולה הוא סכום הנקודות בשלוש השאלות), מקמו אותה על הסרגל.

משימה

6

על כף
המאזניים

הסתכלו על הסרגל עם הפעולות, הישבו על הסדר הכרונולוגי שלהן ונסו לראות אם יש מגמה של השפעת פעולות האדם על הטבע.

האם עם הזמן יש יותר או פחות פגיעה?

סביר שהכחנתם שהתפתחות העיר ועלייה במספר תושביה גרמו להחרפת הפגיעה בסביבה. לאור זאת התעורר הצורך לשמור על איזון בין שני התהליכים: שיפור רווחת האדם מצד אחד ושמירת הטבע מהצד השני. כיום יש רעיונות רבים להשגת איזון כזה, בכלל זה הקמת מבנים וכבישים מתואמים ככל האפשר לסביבתם.

דוגמה לניסיון להגיע לאיזון הנחשק הוא העמק בו טיילתם זה עתה - עמק שהינו פינה של טבע עירוני. בעוד בשמורות טבע משתדלים לשמור על טבע בלתי מופרע, ומצמצמים ככל האפשר את התערבותו של האדם בשמורה, אזי באתרי טבע עירוני מנסים להגיע לשיווי-משקל גאות בין רווחת האדם לבין שמירת הטבע.

הסתכלו סביבכם ואתרו דוגמאות ליצירת שיווי משקל כזה:

”הגג הירוק” (גג שעליו צמחיה) של מרכז המבקרים

פינות ישיבה הפזורות ברחבי העמק

ועוד...

מצפור לצפייה באגם ובחיים בו וסביבו

משימה

6

על כף
המאזניים

בסיום מסע החקר, גשו למרכז המבקרים
והחזירו את מגדירי הכיס ששאלתם ואת תיק החוקר.
אם זה מסע החקר השלישי שלכם - הציגו במרכז המבקרים את הדרכון
האישי עם כל הציורים שאספתם בדרך: **מחכה לכם הפתעה!**

נשמח להתראות בביקורכם הבא בעמק הצבאים...

סיפורו
של האדם
בעמק

